

ACC. N:R M. 16326: 1-24.

Landskap: *Blekinge* Upptecknare: *Manfred Magnusson, Svängsta*
Härad: *Bjäre* Berättare: " " "
Socken: *Karum* Berättarens yrke: *lantbrukare*
Uppteckningsår: *1965* Född år *1891* i *Karum*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Briodling. s. 1-24.

LuF 127

Skriv endast på denna sida.

Biodling.

Antalet biodlare torde minskat sedan kalmkuporna ersattes med ramkupor, dock har den utvärma kvantiteten kommit ökat genom den nya odlingsmetoden.

De yrkeskategorier som för ägnade sig åt biodling var mestadels hantverkare, men även en och annan småbrukare ägnade sig åt denna odling. Vid större gårdar på 30 tunnland och däröver sågs inga bi-kupor. Numera är det mest industriarbetare som driver biodling, orsaken härtill är att de gamla hantverkarna har försvunnit.

Under kalmkupornas tid var det gängse antal kupor vid hantverkstugen två à tre övervintrande samhällen, antalet ökades under sommarens lopp med svärmarna och då kunde kupornas antal bli 6-7 eller mer.

8/12-65

Någon gång då platsen för kupaorna blev för trång kunde man låta någon annan få ta hand om en eller flera kupor, sköttegrenen skulle då se till kupaorna, ta reda på svärmar, om sådana förekom.

På hösten då bina slaktades, delades hornungen lika. Detta system kallades att ha bi till hälftenbruk "halvad". Numera förekommer inte detta.

Biodling har inte förekommit som huvudnäring, endast som ett besligt inslag i länken.

Numera förekommer dock rätt stora bihördar, så t.ex. hålles flera samhälle i så kallade paviljonger, små hus med många samhälle, där skötaren kan gå mellan raderna av kupor och se till vad som behövs göras, även under regnig väderlek. Dessa anläggningar tar en del tid att sköta, men utgör dock inte någon huvudnäring.

2.

Verhållande till stammar har anmärkts som

kupor i forna tider. En säregen sorts kupor har använts här i orten, nämligen urholkade stubbar. Det var isynnerhet björkestubbar som kom i fråga. Man tog upp en passande stubbe och rensade den inuti från smutket trä, skär av den jämnt i botten och satte den på en plan brädbotten, på passande ställe gjordes ett fluster och så hade man en billig och bra kupa. På vintern fick man ombona och fäcke denna sorts kupor, om de skulle stå över som moderkupa följande sommar. Då konungen skulle skändas måste hina slaktes.

Efter hand kom så halmkuporna och då övergick man till dem, då de var mera ändamålsenliga. I bygden fanns en och annan som lärde sig tillverkningen. De kunde vara ungefär en halv m. i diameter och ungefär lika låga, formen var klockformig, alltså avsmalnande uppåt med

kål i toppen där en träplugg insattes, materialet
var slagtjärskad råghalm. Halmen frödes fäkt sam-
man genom ett så kallat 'fjällhorn' (ett avsågat
horn vilket även användes vid korstopning).
Eftt som halmen kom fram ur hornet bands
den med smäckra bیدجور. Dessa kuper var starka
och kunde användas länge. Som skydd mot
regn och snö sattes en extra halmbrett över kupan
och över det hela några tunnband som höll ihop
halmbretten. På stark kyl rådde lades en säck eller
något gammalt plogg om halmkupan, under batten.

Enne i kupan sattes ett kors av träpinne,
som stöd åt kakbygget. Kupan stod på en rund
botten av furutä, som inte fick vara kändigt.

Vid kupans inrym var botten försedd med en
utskjutande förlängning som kallades fluster.

4. Kupan täcktes nere kring botten med lera.

öfrenne vid skelshiftet var halmkupan den gängse biborringen, och användes långt fram i tiden som fångst-kupa vid intågning av svärmar.

Feliet med halmkupan var ju att man måste i de flesta fall slakta bina för att komma åt pronungen. Man kunde dock sätta en extra halmkrans under kupan, bläsa ner rök i topphålet och på så sätt få bina samla sig nere mot botlen, faga bort kupan med pronung i och sätta dit en tom kupa, vilken bina genast började bebyggja.

Ett annat sätt var att "trumma" bina från den fulla kupan till en tom. Man tog då ett bord eller en bred bräda, öste ut bina på den ena ändan och med rök och lätta slag med handflatan, körde ut bina och få dem att vandra bort till den tomma kupan, var denna försedd med några katen med pronung i, gick det ganska lätt att ömsa kupor.

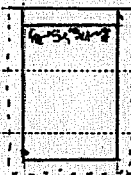
allt detta måste ske med slöja över huvudet och handskar på händerna.

I början av det seklet kom så smärning av träkuporna eller som de också kallades ramkuporna. Skriften hade kommit från Danmark. De första tillverkades av hiodlarna själva, man köpte passande trävirke och spikade ihop kupen och ramarna hemma. Efter hand började snickerifabriker tillverka kupor efter beställning från odlaren.

De första kuporna var rektangulära, dubbla trälådor, mättet hade varit ungefär $1 \times 0,5$ fot för den yttre lådan, i denna sättes en mindre låda så att ett tomrum om 1 dm uppstod. Detta tomrum mellan den yttre och inre lådan fylldes med sigspån.

6. I det inre rummet hängdes ramar, allt efter samhällets storlek. Avståndet mellan ramarna var

ungefär 2,5 cm, mellanrummet mellan ramarna täcktes med en passande list.

Inga ramar fick röra väggar eller botten, även i överkanten på ramen skulle finnas ett mellanrum om två cm. så att hima kunde komma fram. I överkanten på ramen sattes fast en lit vaxkake, vilken hima sedan fortsatte att utbygga, detta för att hima inte skulle bygga tvärs över ramarna. Bakstycket på kupan kunde tagas bort och där sattes en extra ram med en glasruta där himas kondition kunde studeras. Glasramen måste vara täckt med en lit papper, eller något som inte släppte in ljus i kupan, sålde ljus in genom glasit täckte hima detta med vax.

7. Tock var ramkuporna kunde hima hanteras på ett bekvämare sätt än med halmkupor.

den kunde tex. tagas bort en eller flera täcklister

smellen samarna, lägga ett galler över som inte släppte in dröttningen. Över galleret sattes en skatkläda försedd med mindre remsor och dessa i sin tur med pressade vackor, arbetsbina gick då upp genom galleret byggde ut kerkorna och fyllde dem med brönn. Inget yngel förekom där, då ju inte dröttningen kunde komma genom galleret.

Genom att utöka binas plats kunde man hindra svärmning om så önskades. Man kunde toga en kake med dröttningscell, sätta den i en mindre kupa och låta en del arbetsbin städa det hela och på så sätt få fram en ny dröttning.

Äldre redskap kom i bruk för dröttningsfälla där en dröttning kunde fångas och bytas ut med en annan, behändiga rökpuster kom till, varmed bina kunde hållas i styr m. m.

8.

Sist kom de så kallade uppstaplingskuporna.

Med dessa kupor kunde man sätta en ny avdelning över den under och efter hand som den fylldes sätte på en annan, allt efter binnas kondition och konungsdragets riklighet.

Var man inte säker på att den konung som man lämnat kvar i kupan efter skörden, skulle räcka för binnas vinterbehov, gick det bra att mata bina med sockerlösning, den drog bina in och lagrade i formen tomma vaxkakor.

Med samkupan utveckledes biodlingen till både för bina och odlaren lämpligare sätt.

Bi-kuporna var alltid placerade i lä vid södra stuggaveln eller vid något annat passande ställe, platsen där kuporna stod kallades "bihaven".

Fanns barn i huset satte man kanske ett stängsel kring "haven", men i allmänhet hade barnen väl reda på att de inte skulle gå nära eller röra vid kuporna.

Kuporna borde inte flyttas för ofta, annars behöves skulle det ske på kvällen då alla bina var inne i kupan. Kuporna stod på en stadig bänk så att inte vindfång eller annat kunde rubba dem, de moderna kuporna bygges med ben och kan därför ställas direkt på marken.

För att skydda kuporna för ryggen ströddes kalte bring böntens eller kupans ben, det fanns de som ställde benen i vattenskålar, men var samhällen friska och kraftiga höll bina själva inkräpterna borta.

I allmänhet var det far i huset som skötte bina, men svärmor de under hans bortvaro fick mor rycka ut och bärja värmen. Man kunde lägga ett lakan eller annat plagg på så sätt att värmen hängde i skugga, det lugnade ner den och den satt då länge kvar där den slagit sig ned.

Vid svärmningen behövdes inte slöja eller rök användas, hinn starkt ogärna vid detta tillfälle, hinn hade nämligen poppat sig fulla med honung innan de gav sig iväg, och var därför snälla och belåtna.

Om fört nämnt gav man hinn sockerlösning då så behövdes. I halmkupan kunde man genom hålet i toppen på kupan sticka ner en flask med sockerlösning, flaskhalsen var då omsluten med en duk genom vilken hinn såg till sig lösningen. I ramkuporna hade man foderglas som sattes över någon öppning mellan ramarna. Under halmkupornas tid föckorn räddes någon utfodring, men numera är det mycket vanligt.

11. På högärdan nära något vattendrag behövdes inget vatten, åt hinn, men vid inhiällande fark och långt till vattendrag, borde man sätta en skål

med vatten utanför kupaorna, i skålen måste man
då lägga pinnar eller stäm så inte bina drunknade.

Om ett samhälle förtorade sin drottning,
eller som den också kallades vise, blev samhället vise-
fallit, och om inte bina räddade med ^{att} uppföra
en ny vise, dog samhället ut. Stumera finns hi
ochlär som uppföder drottningen till avsalu och
därför kan en ny drottning tillföras det vise-
fallna samhället vilket då snart repar sig.

En drottning föras med sin stab av
många arbetarin i en liten bur och utfodras där.

12. Då nu drottningen skall tillföras ett sam-
hälle får hon, med sällskap, en ny bur som är
försedd med en plugg av rockor, då i drottningen
föras in i den visefallna kupa, bröjer bina där att
äta upp rockut och drottningen med sin stab blir
fris. ^{att} från drottningen direkt in i kupa ger

inte, hon skulle strax bli ihjälstucken, hon har nämligen inte samma lukt som herrnabina.

Genom att hon får vintas i buren en tid tillä den nämnda sockerfluggen blir uppäten får hon samma lukt som omgivningerna och godkännes.

På hösten valde man ut de kupor som skulle övervintra, de fick inte vara för lätta, då man lyfte på dem, de hade då så lite barning att de inte klarade vintern, kanske kunde de hjälpas fram med sockerlärning genom bilet i kupans topp, men i de flesta fall slaktades de och man tog den barning som fanns. Detta var alltså ifråga om balnkupor.

13. Då sennkuporna kom till kunde man mera ingående undersöka deras tillstånd, man kunde om så passade, ta kakor från överfulla kupor och ge åt de svaga, eller hjälpa upp vinterfinaadet med sockerlärning.

Ett bismhälle kunde bli iakttagligt är gammalt. Då samhället värmade var det den gamla drottningen som fick ge sig iväg med värmen, därför kuper den efter hade en ny, ung drottning. Den då det gärna ville gå mal och otveta i de gamla kuporna måste de antingen lyftas ut eller bina släktas. Den valde därför ut en värme med en ung drottning till ny moderkupa.

Innan bina släpptes in i en ny kupa räknades denna över en sniseld, där kunde nämligen vara otveta i kupan. För att locka bina smorde man in kupans insida med honung, de gick då lättare in.

Öfverat speciellt bruk för att bina skulle trivas förekom nog inte, möjligen sådde man en bit i tåppan med för bina begärliga blommor.

14. Vid sjukdom hos bina var det nog inget annat att göra än slå ut de gamla samhället och skapa

nya friska säderna.

En fiende till bina under vintertiden var talgoxen, denne satte sig på flustut och började braka och då körde ett eller flera bin ut för att ta reda på vad det var frigan om. och blev därmed ett lätt bytte för talgoxen. För att skydda bina fäste man några grann's körtor över flustut på så sätt att talgoxen inte kunde komma dit.

Man soade sällan samhälle utan kupor "kypä"
"en kypa, flera kypä" Den äldsta kypan kypan kallades moderkypa och av den kunde bli första, andra och tredje svärn, de svärnar som kom sist var för det mesta de svagaste. Binns arbete kallades drag och deras bygge var kakor, "kakä". Bäst drag bina under soliga, varma somrardagar. Alla blommor voro ju då utblommar för att även de på sitt sätt lagga näring.

Så kupan var redo för att svärma spökaras bina ute på flustret. På kvällen för svärmingen kunde man höra de båda drottningarna ge ljud från sig, det sådes att den ena ropade "ut, ut," den andra "kvar, kvar". Bina hade i god tid sett ut en lämplig plats i närheten, att rätta sig på, i de flesta fall en trädgren. En tan kupor borde då finnas tillhands, vilken ställdes nära intill värmen då de i de flesta fall började marschera in. Hade man lyckligt och väl fått värmens drottning in i kupan gick de övriga bina snällt och villigt in. Var trädgrenen så otillgänglig att ingen kupor kunde placeras där, sågades grenen ner och lades varligt på passande ställe vid kupan, då bina strax tog den i besittning.

Värmen fick inte rätta allt förlänge, bina hade nämligen sökare ute för att leta reda på en passande boplats, var denna funnen flög de dit.

Den de ägaren följa värmen tills den äter slag sig
ner, även om det var på främsnad smak, var
värmen fortfarande ägarens, men flög den bort
och inte kunde hittas av ägaren var det upphittarens
svärm.

I de flesta fall togs svärmen in i den kupen som
den skulle bo i, men blev det frigen om att flytta
den till en annan kupa, lades en båd bräda vid
flustret på fångstkupan och bort till den tomma
kupan och med rök från topphålet kunde man ut
båda på brädan, de hittade då snart den tomma
kupan och tog den i besittning.

Skattningen skedde på bristen. Under halmkupans
tid slaktade man då bina. Man grävde ett hål i
marken var man hade några biter sovel, fände
på och satte kvickt kupan över. Detta borde ske
på kvällen då bina var inne i kupan.

Isaulet bedödade hina och sedan man med några
slag på kupan fått ner alla hina i kilet ätte man
vatlen där och fyllde igen.

Skumma förekommer inte detta. Med samkupan
kan man hantera hina mera djurvänligt. Man kan
taga bort de katen man finner lämpliga, slunga ut
honungen och sätta dem eller andra iordna åter i
kupan, ge hina sockerlösning som de gerna bresluta
och lagra i de tomma kakorna. Det förekommer
att även den här sockerlösningen slungas och
säljes som honung, men dess kvalitet är inte alls
så fin som den hina samlar från växtvärlden.
Honungen utgår ju då mest omtuggat socker.

18. Då samkupan vid skelstiftet kom i bruk,
kom snart också honungslungen, innan dess
lät man honungen rinna ur kakorna, den lade
kakorna över ett hiäl och lät honungen rinna ner
i detta.

Det var emellertid ett födelseförmåande sätt så snart skaffade sig odloren, kanske i kompani med andra odloren, en slungare.

På halmkugornas tid sker man ut bakarna ur kugan, då halm slaktas, tog but de delar av bakarna som innehåll ynglet, lade halmkugorna i en duk och kramade ur halmungen, detta måste ske vid värme så halmungen lätt som ut.

Halmungen användes mest som smör. Tillället för smör gös åt man halmungsgis. Vidare användes halmung som läkemedel isynnerhet vid fuktsyktning. Hett halmungsvatten eller halmung smält i kaffe hade en läkande förmåga.

Halmungen förvarades i lerkruckor, överbundna liksom sylt o. d. Två kvaliteter nämnades lindhalmung och ljunghalmung, den sistnämnda ansågs vara den bästa.

Ett samhälle i god kondition kunde ge 12-15 kg
honung. Lite honung såldes kanske ibland, men
självst gav man bort sådan till släkt och vänner.

Priset vid den här husbillsodlingen spelade mindre
roll. Först på senare tider, vid större odling i sam-
kupa, kunde priset påverka hanteringen. Ungefär
8-10 kg. var kunde utvinnas av en bra kupa. Vaxet
smältes och ästes i vatten då askkräset sjönk till
botten och vaxet kunde skummas bort från ytan.

Om man uppregade smältningen några gånger
blev vaxet rent och fint. Vaxet beagnades rätt
mycket i hemmen till läkemedel. Man smälte
vax och talg, kända användes också, allt blandades med
barnolja och blev då ett bra särplaster. Vaxet
användes vidare till att vaxa den hemgjorda sy-
tråden, skumskuren vaxade bukttråden så att den
gled lätt och inte klibbar, till ljus färbaren

var, men hade då ha blandats med talg.
På detta om växt användning var före skel-
skiftet, efter denna tid kom industriprodukter
i bruk och ersatte det hemgjorda.

Uppköpare av var fanns, det var mest gärdfari-
handlare, som köpte eller böt med varor.

I början av 1900 talet bildades biodlarföreningar
och med dessa spreds kunskapen om samkapen och
dessa handhavande, även litteratur och handböcker
kom då mera i bruk. Föreningarna anordnade
kurser och studieresor o. d. En egen tidning gavs
ut där biodlaren genom text och annonser kunde
fylläggna sig goda kunskaper i birkätsel.

21. Bina starkes och var orge då det väntades
regn. Starka lukter skyddes av bina. En kupa som
luktade rått eller kattpink gick inte bina in i.

Om en svärm var orolig kunde ett fint stänk av

vatten lugna dem, men bästa väpnat var rik.

Bistning ansågs vara bra mot reumatism. Ett enkelt medel mot listick var att lägga fuktig jord på det stukena stället, sedan gadden avlägsnats.

Vissa hiadlure påstod att hina kände igen folk i gården och skydde eller stuskar främmande personer som kom nära kugorna, det skulle vara lukten som inverkar.

En del personer hade god tur med hinen en tid, men kunde också bli av med turen. Det torde berott på att kugor och redskap med tiden blev infekterade med smit och annan skräp.

Den som hade många bitamhälle kallades hi-gubbe eller hickung, en benämning som numera inte hörs.

22. Hittade hinen och riderna som man fött som geva ensiga bra tur med sig. Tjöp av hinen förekom.

ofta lite förmåga kunnat stå ut för att locka him till
sig ansågs vara värtan som stöld, och kunde ^{vara} ännu
straffbart.

En livsvärn i mej minad var värd att lesa hö.

På kyrkans bröde skattas i ny.

Skämlagen har flera bestämmelser om livsvärn,
dessa tillkommande och äganderätt.

Smickare-Gla hade under flera år sysslat med
biodling, men så upphörde han helt plössligh
med hanteringen. På tillfrågan om orsaken sade
Gla: "Väl alla byens Kärninga hvi förkylda i di
kam den ena ätte den andra i ha om en sked
honung så det blev inget övrigt för me."

23. Jag drömde i natt att du i ja samlade mer i
varsin grop. Ja samlade i en grop med

ACC. N:R M. 16326: 24.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

homing å du i en dyngegröp. När vi kom upp
kom vi överens om att slicka varandra rima. Du
slickade mig först, men när du var färdig var jag
sungen att gå hem så du fick stå där sådan.

Se Samarboken 14 kap. om lin som byggde bo
i ett av fiskenas dödat kejan.